

תוכן עניינים

2.....	מבוא
4.....	תופעת האנטי-קולוניאליזם
8.....	קולוניאליזם צרפתי בעולם ובוייטנאם בפרט
12.....	התקוממות לאומית אנטי-קולוניאליסטית בוייטנאם
12.....	מאפייני הקבוצות במאבק לעצמאות
15.....	שחרור לאומי או התפשטות קומוניסטית
19.....	מדיניות לשחרור לאומי, להתפשטות קומוניזם או שניהם
21.....	שימוש באלימות או מרד שליו
25.....	סיכום
28.....	ביבליוגרפיה

מבוא

במהלך המאה ה-19 ועד אמצע המאה ה-20 צרפת, לצד מדינות אירופאיות רבות, עסקה בקולוניאליזם והתיישבות צרפתית במקומות שונים בעולם – בעיקר באסיה ואפריקה. צרפת שלטה על מדינות רבות כמו הפיליפינים, סוריה, לבנון, ווייטנאם, תוניסיה, גינאה, סנגל, מדגסקר ומדינות אחרות. הסיבות לקולוניאליזם הצרפתי במקרים רבים תאם את הסיבות של מקרי קולוניאליזם אחרים, שהתבססו על שליטה על משאבים, ניצול אוכלוסיות, יצירת נתיבי מסחר חדשים, הרחבת האימפריה וניסיון להרחיב את הנגישות למדינות מרוחקות והן את קשרי המסחר עמן (גינאו, 2012, עמ' 50, 187-186).

צרפת ששלטה באזורים כמו באפריקה ואסיה גם כן החלה לחוות תופעות של אנטי-קולוניאליזם מצד בתנועות לאומניות אלימות באמצע המאה ה-20. באזור הודו-סין (שכלל בין היתר מדינות כמו ווייטנאם, תאילנד, לאוס וקמבודיה) החלה התקוממות צבאית של תנועות לאומיות שביקשו להתנער מצרפת ולהוביל את האזור לעצמאות. קבוצות קומוניסטיות בווייטנאם תחת ארגון הגג "הווייט-מין" בהנהגתו "הו צ'י מין" העדיפו מאבק לעצמאות על פני המשך הדיכוי, ומשנות ה-30 של המאה ה-20 קבוצות קומוניסטיות נטלו את המאבק לעצמאות ששיאו הגיע למלחמת הודו-סין בין השנים 1946-1954 ובסיומה הושגה נסיגה צרפתית מהאזור. כלומר תנועות לאומניות וקומוניסטיות הצליחו להביא לסיום הקולוניאליזם הצרפתי בווייטנאם (Drake, 1998, pp. 144-145; Duiker, 2018, p. 36).

עם זאת הספרות האקדמית חלוקה בדעתה בנושאים רבים סביב תנועת הווייט-מין במידת השפעתה על סיום הקולוניאליזם הצרפתי במדינה – קל וחומר באמצעות התנגדות אלימה. למשל אופן שיתוף הפעולה של תנועת הווייט-מין בשחרור הלאומי עם קבוצות מקומיות אחרות ישנן טענות כי הו צ'י מין ותנועתו היו קודם לאומניים ולאחר מכן קומוניסטי שהוביל את המאבק לשחרור לאומי בווייטנאם (גינאו, 2012, ע' 208; Hillstrom, & Sawinski, 2001, p. 16). עם זאת ישנן טענות מגוונות לכך שהווייט-מין הייתה יותר תנועה קומוניסטית (Statler, 2007, p. 15); ישנן דעות כי האלימות הלוחמנית של הקבוצה השפיעה רבות על סיום הקולוניאליזם הצרפתי (McLeod, 1999, p. 368; O'Dowd, 2013, p. 564); ואילו עמדות אחרות טוענות כי פעילות הווייט-מין לא בהכרח הייתה אלימה (Goscha, 2013, pp. 226-227). כמו כן ישנה טענה כי השפעת הווייט-מין על סיום הקולוניאליזם הצרפתי לא הייתה בלעדית והיו לחצים בינלאומיים על צרפת לצאת מווייטנאם (Statler, 2007, p. 47) ואילו עמדות אחרות טוענות כי הניצחון הצבאי המכריע של ווייט-מין על צרפת בקרב בדיין ביין פו בשנת 1954 הוא זה שהוביל לנסיגתם של הצרפתים בסופו של דבר (גינאו, 2012, ע' 212; McLeod, 1999, p. 368).

שאלת המחקר: האם וכיצד תנועות לאומניות לוחמניות בווייטנאם בין השנים 1946-1954 השפיעו על סיום הקולוניאליזם הצרפתי במדינה? בכדי לספק מענה לשאלת המחקר מן הראוי לבחון גם שאלות משנה נוספות כדוגמת האם לאומיות הייתה גורם מכריע בכדי להשיג שחרור לאומי- באופן כללי בעולם? והאם האלימות היוותה גורם משפיע בשחרור הלאומי?

מטרת המחקר היא לבחון את מידת השפעתן של תנועות לאומניות לוחמניות בווייטנאם תחת כיבוש קולוניאליסטי על שחרורה של המדינה. המחקר יתאר את השפעתן של תנועות לאומניות אלימות כנגד הקולוניאליזם הצרפתי בווייטנאם, והאם האלימות הלוחמנית הייתה בעלת משקל חשוב בשחרור הלאומי או שמא האלימות הלוחמנית הייתה רק עוד אמצעי לחץ נוסף, לצד לחצים כלכליים, פוליטיים פנימיים והתערורות מעצמות חדשות, על המדינות הקולוניאליסטיות. המחקר הנוכחי יתמקד בקולוניאליזם הצרפתי בווייטנאם ובסיבות שהובילו לסיום הקולוניאליזם הצרפתי במדינה.

בהתאם כך המחקר יחולק למספר פרקים. הפרק הראשון יתמקד בתופעת הקולוניאליזם והאנטי-קולוניאליזם בעולם; לאחר מכן אציג את תופעת הקולוניאליזם הצרפתי בעולם ובווייטנאם בפרט. שני הפרקים האחרונים יעסקו ישמשו רקע מקדים לעבודה בכדי להבין את תופעת הקולוניאליזם ותהליך ההתנערות ממנו. לאחר מכן אציג את החלק המחקרי של העבודה והוא ההתקוממות הלאומית האנטי-קולוניאליסטית בווייטנאם. פרק זה יחולק למספר פרקי משנה שבו אתאר את הקבוצות הלאומיות שנלחמו לעצמאות בווייטנאם והפיכתה של תנועת הווייט-מין לקבוצה מרכזית במאבק; חשיבות הלאומניות במאבק לעצמאות; האם הווייט-מין הייתה בכלל קבוצה לאומנית או קבוצה שביקשה לבסס שילטון קומוניסטי – ואולי אף שניהם. כמו כן אתאר האם בכלל השימוש באלימות במסגרת תנועת הווייט-מין השפיעה על נסיגת הצרפתים מווייטנאם או שמא דווקא היו אלה מהלכים בלתי אלימים. לבסוף אציג סיכום ותובנות לעבודה.

תופעת האנטי-קולוניאליזם

מטרת הפרק היא להסביר את תהליך הדה-קולוניאליזם. הפרק יציג מדוע התפתחה תופעה זו, משמעותה, והשפעותיה. לצורך כך הפרק יתאר תחילה – את הגדרת הקולוניאליזם והן את הדה-קולוניאליזם ולאחר מכן ארחיב בהתפתחות התופעה תוך דגש על תהליך הדה-קולוניאליזם הצרפתי באסיה. הפרק ישמש כתשתית תיאורטית לעבודה בבואנו לנסות ולהבין את התקוממות הלאומית אנטי-קולוניאליסטית בווייטנאם.

בהגדרתו הפשטנית, קולוניאליזם הינו שליטה של מיעוט זר פולש כלפי אוכלוסיית רוב מקומית. תהליך זה התנהל במידה רבה באמצעות כוח ודיכוי תוך ניצול של משאבי המדינה בין אם משאבים טבעיים, כלכליים או אנושיים (Lewis, 2012, p. 231). אופן השליטה, ניהול חיי היום יום, ניצול המשאבים המקומיים לצד השפעות תרבותיות, חברתיות, פוליטיות וכלכליות, כולם נשלטים על ידי הפולש הזר שמצוי במיעוט מול המקומיים. לרוב הקולוניאליזם דוחה פשרות שונות עם האוכלוסייה המקומית כמו פשרות תרבותיות או פוליטיות, שכן השולטים סבורים כי מעשיהם צודקים ונכונים על בסיס תפיסת עליונות בזכות לשלוט. תהליך זה התרחש ברובו במאה ה-19 ועד שנות ה-60-70 של המאה ה-20. הערכה היא כי בתקופה זו רבע עד שלישי מאוכלוסיית העולם נשלטה על ידי קולוניאליזם כזה או אחר, וחצי משטחו של הקרקעי של כדור הארץ נשלט על ידי קולוניאליזם (ג'ניאו, 2012, עמ' 10).

חלק מכריע מהקולוניאליזם בעולם נשלט על-ידי שש מעצמות אירופאיות – בריטניה, צרפת, הולנד, בלגיה, פורטוגל וספרד. עם זאת למעט ששת האימפריות האמורות כן זוהו קולוניות קטנות יותר תחת שליטה גרמנית, יפנית ואיטלקית לדוגמה. מבין האימפריות האמורות, נהוג לראות בבריטניה וצרפת ככאלה שהיו באמת אימפריות גלובליות מפאת היקף השליטה שלהן כל העולם, בעוד שייתר האימפריות התרכזו בעיקר באפריקה ואסיה (Devereux, 2009, pp. 114-115). תהליך זה יצר את המעבר של האוכלוסייה הלבנה לאזורים מרוחקים בעולם, ויצירת "אירופה החדשה" במקומות כמו אוסטרליה, ארה"ב, קנדה, דרום אמריקה וכמובן באפריקה ואסיה. בעוד שאסיה ואפריקה נחשבות למודלים מוכרים ומפורסמים של קולוניאליזם, יש הרואים בהתיישבות האירופאית באוסטרליה, צפון ודרום אמריקה כסוג של התיישבות שקטה שנעלמה מראייתם של ההיסטוריונים של הקולוניאליזם בעיקר משום שהתיישבות זו לרוב לא הובילה למתיחות בין המעצמות. בעוד שבאפריקה ואסיה למשל המעצמות הקולוניאליות פעלו זו לצד זו ונלחמו של שטחי מסחר ושיט, הרי שבאוסטרליה, צפון ודרום אמריקה הקולוניאליזם היה פחות מתוח ופחות מעצמות נלחמו באזורים אלה. עם זאת, בכל הקולוניות התהליך לרוב לווה בהתנהלות דומה של התיישבות לבנה על חשבונם הילידים המקומיים וניצול המשאבים המקומיים לטובת מעצמות אירופאיות (Reinhard, 2015, p. 225).

למרות כי שיא של מגמת הקולוניאליזם התרחש במאה ה-19, תחילתו של הקולוניאליזם החל כבר במאה ה-15 כאשר פורטוגל חצתה את הים התיכון והחלה לשלוט בחופי אפריקה המזרחית ועד לדרכה להודו בשנת 1498 במטרה לשלוט על נתיבי סחר התבלינים מול הודו. בתקופה זו פורטוגל הקימה מפעלי תבלינים מבוצרים ממזרח אפריקה ועד לסין ויפן ובעקבותיה הגיעו הבריטים והצרפתים שהחלו להרחיב את תחומי המסחר לתה, קפה, טבקסיל וחומרי גלם אחרים כמו ברזל וכסף. תהליכי הקולוניאליזם האירופאי הביאו לשינויים עצומים באזורים הכבושים תחת הקולוניות, וזה כלל החדרת תרבויות אירופאיות, שפה, טכנולוגיות, אך גם פגיעה חמורה במבנה